

LIETUVA iki MINDAUGO

„DEŠINIAJAME SAVO KRANTE

SVEBŲ JŪRA SKALAUJA AISČIŲ GENTIS...” –

98 metais rašė Publijus Kornelijus Tacitas veikale

„Apie germanų kilmę ir papročius“. Taip pirmą kartą istoriniuose šaltiniuose buvo paminėti lietuvių protėviai, kuriuos dabar dažniau vadiname baltais. Praėjo tūkstantis metų, ir Kvedlinburgo analuose

pirmą kartą paminėtas mūsų Tėvynės vardas – Lietuva:

„1009 METAIS ŠVENTAS BRUNONAS ... RUSIOS IR LIETUVOS PASIENYJE, PAGONIŲ TRENKTAS Į GALVĄ,

SU 18 SAVIŠKIŲ VASARIO 23 DIENĄ NUKELIAVO

Į DANGŲ“. Praeina dar vienas tūkstantis metų, ir 2009 metais pasitiksime Lietuvos Tūkstantmečio jubiliejų. O šiandieną minime Valstybės įkūrimo 750 metų jubiliejų. 1253 m. liepos 6 d. Lietuvos

karaliumi buvo karūnuotas kunigaikštis Mindaugas, – įkurta pirmoji Lietuvos valstybė – Lietuvos karalystė. Jubiliejui paminėti

ir skiriame šią Lietuvos istoriją.

Straipsnių rinkinys

Sudarytojai

Eugenijus JOVAIŠA ir Adomas BUTRIMAS

Recenzentai

Habil. dr. Vytautas KAZAKEVIČIUS

Dr. Audrius ASTRAUSKAS

Konsultantas

Doc. dr. Valdemaras ŠIMĖNAS

Autoriai

Adomas BUTRIMAS

Prof. dr. – Vilniaus dailės akademija, prorektorius mokslui ir menui

Algirdas GIRININKAS

Habil. dr. – Istorijos institutas, Archeologijos skyriaus vedėjas

Rimantas JANKAUSKAS

Doc. dr. – Vilniaus universitetas, Antropologijos katedra

Eugenijus JOVAIŠA

Doc. dr. – Vilniaus pedagoginis universitetas, Baltų proistorės katedros vedėjas

Libertas KLIMKA

Prof. dr. – Vilniaus pedagoginis universitetas, Baltų proistorės katedra

Albinas KUNCEVIČIUS

Doc. dr. – Vilniaus universitetas, Archeologijos katedra

Arvydas MALONAITIS

Dr. – Vilniaus pedagoginis universitetas, Baltų proistorės katedra

Paulius MUDĖNAS

Iлона VAŠKEVIČIŪTĖ

Dr. – Istorijos institutas, Archeologijos skyrius, Vilniaus pedagoginis universitetas, Baltų proistorės katedra

Vladas ŽULKUS

Prof. habil. dr. – Klaipėdos universitetas, rektorius

Apipavidalintojas

Saulius BAJORINAS

Redaktorė

Veronika ŠIDLAUSKAITĖ

Vertėja

Inga ŽUKOVAITĖ

Skaitmeninės knygos kūrybinė grupė

Eugenijus JOVAIŠA, vadovas

Artūnas GUDINAVIČIUS, programuotojas

Alicija MAKOVSKA, dizainas ir kompiuterinė grafika

Jurga JANUŠKEVIČIŪTĖ-TĖVELIENĖ, kompiuterinė grafika

Algirdas REMEIKIS, dailininkas

Linas MARTINKĖNAS, animacija

Mindaugas URBAITIS, muzika

© Elektroninės leidybos namai, 2003

© Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2003

Baltai vikingų žygių laikais

Adomas BUTRIMAS

Vikingai Europoje

Nuo 650 metų svarbiais Europos istorijos veikėjais tapo vikingai. Juos Europos tautos iš pradžių vadino *Svear* arba *Sver*, o vėliau – švedų vardu. Jų centras buvo senojoje Upsalos žemėje, prie Melaro ežero.

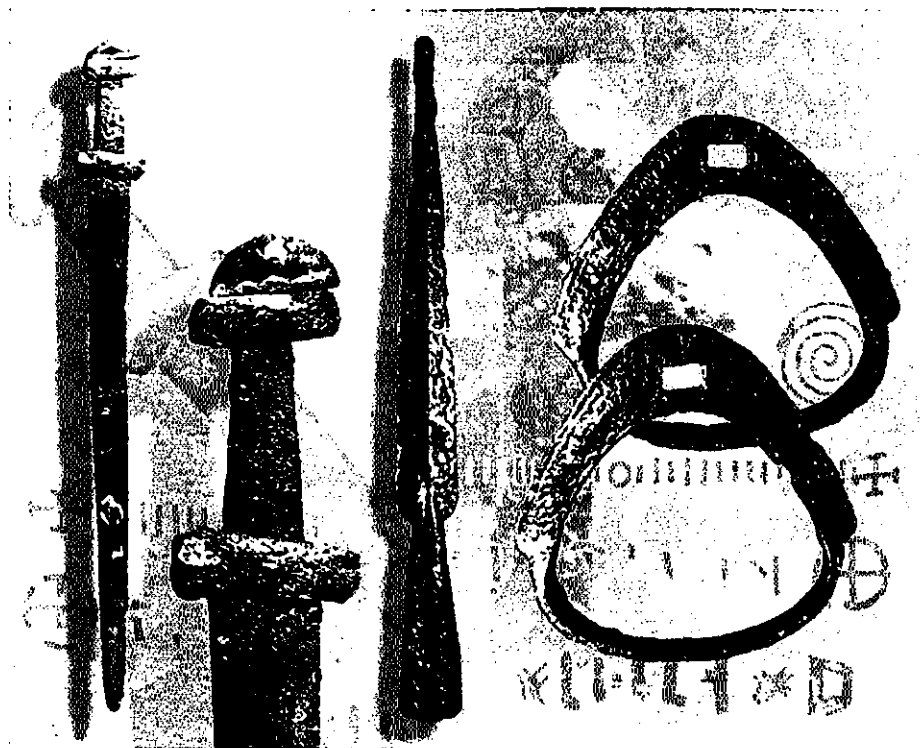
Vikingai iš dabartinės Švedijos per Suomiių įlanką, Novgorodą ir Rusios upes pasiekė Juodąją jūrą. Čia įkūrė savo atramines bazines ir jas įvirtino. Naujosios variagų (*varangians*) kolonijos tapo net mažomis valstybėlėmis. Yra istorikų, kurie mano, kad 840 m. Kijevą ir 850 m. Novgorodą įkūrė vikingai. Švedai prekiauvo ir su Bizantija, o X amžiuje ištisai jų laivynas nuplaukė į Bizantiją ir privertė pasirašyti vikingams naudingą prekybos sutartį.

Norvegų vikingai didžiausias ekspedicijas rengė į vakarus. Apie 874 m. pirmieji norvegai išsilaipino Islandijoje ir įkūrė Reikjaviko miestą, o to paties amžiaus pabaigoje (896 m.) nuplaukė į Grenlandiją. Jaunuolis Bjorne Herjulfsson, plaukdamas iš Grenlandijos į pietus, pasiekė Amerikos krantus netoli Labradoro. Jo pasekėjai atrastąją žemę pavadino Vinlandu.

Vikingų žygiai smarkiai veikė Vakarų Europos istorinę raidą. Nespėjusi susivienyti buvo nusiaubta Anglija. 793 m. birželio 8 d. buvo išžudyti turtingo Lindisfarno vienuolyno, buvusio Anglijos ir Škotijos pasienyje, vienuoliai. Greitai

17.1. Vikingų laivynas (pagal John D. Clare)

17.2. Vikingo kario įkapės iš 77-to Dauglaukio kapinyno degintinio kapo, X. a.

(830–840 m.) norvegai okupavo Airiją, Šiaurės ir Vakarų Škotiją. Danų vikingai labiau pamėgo Frieslando, Hollando, Zeclando ir pietų Anglijos pakrantes, o XI a. visą Angliją nukariavo Kanutas II. Siauri, ilgi, tik 1 m grimzlės vikingų laivai greitai skrodė ir Luaros (819–820 m.), Senos (820 m.), Scheldtės ir Reino vandenį. Apie 840 m. danai užkariavo Esseksą, Kentą, Hampširą, Dorsetą, Pikardiją. 843 m. danai plėšė Nantą, kitais metais – jau Ispanijos ir Portugalijos pakrantes, pasiekė net Seviliją, 845 m. apiplėšė Paryžių.

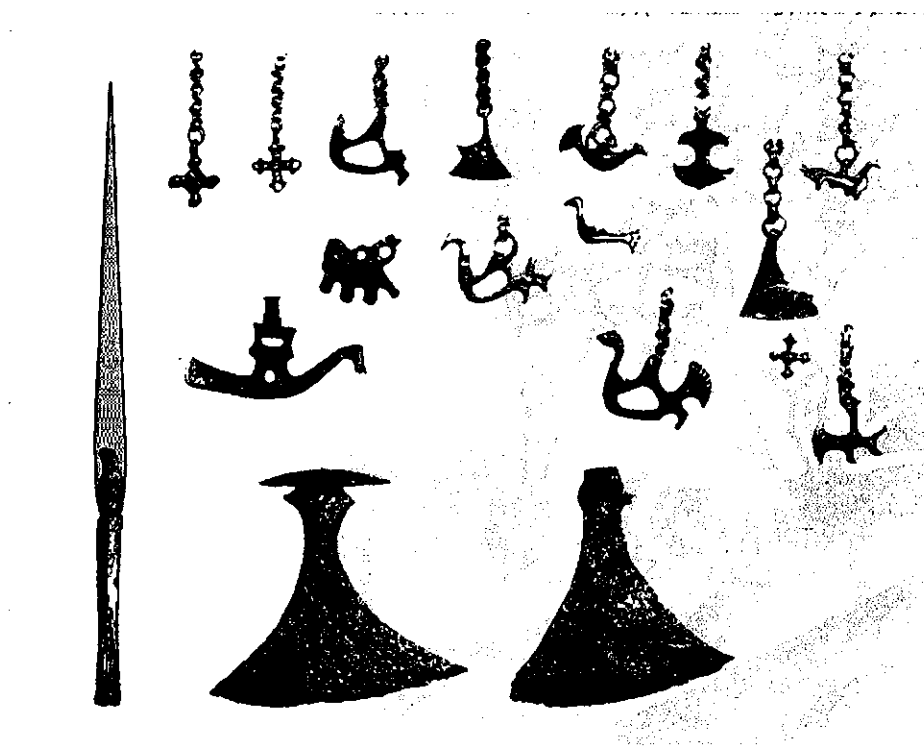
Vikingų žygiai į baltų žemes

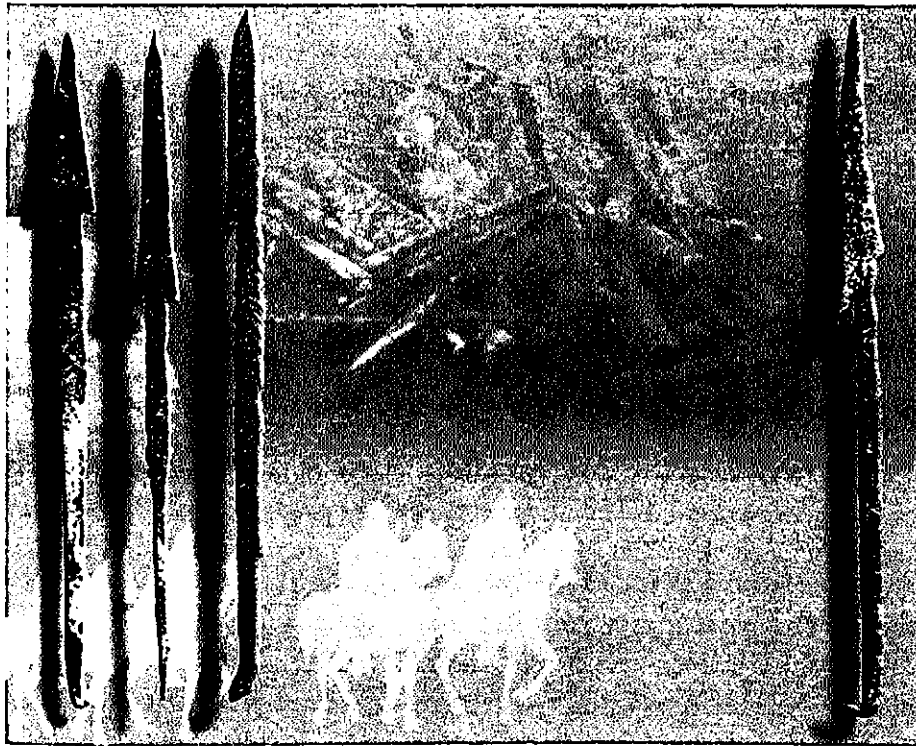
Baltų žemių archeologija rodo, kad jau VII a. tarp baltų ir skandinavų buvo ryšių [17.1, 17.2]. Ar dažni buvo vikingų danų ir švedų žygiai į baltų žemes, ar galėjo kai kurios vakarų baltų žemės kurį laiką net priklausyti skandinavams? Į šiuos klausimus nėra taip paprasta atsakyti. Lietuvos archeologai, tyrę V–VIII a. skandinaviškos kilmės importą į vakarų baltų žemes, teigia, kad jis nebuvo gausus ir nedarė didesnės įtakos baltų kultūrai.

Svelando karaliaus Ivano Vidfadmi žygį į Kuršo žemes mini Hervarar saga, aprašanti VII a. įvykius. Tiesa, ši saga užrašyta XIII a., kai nuo aprašomų įvykių praėjo net penki šimtmečiai. Todėl istorikai šią žinią vertina itin atsargiai, tačiau archeologai neprieštaruoja, kad švedų ir kuršių susidūrimų galėjo būti ir VII a.

Kad kuršiai VIII a. priklausė švedams, mini Saksas Gramatikas. Tačiau ir jo žinia yra taip pat iš XIII a. Istorikams žinomas Regnaro Lotbroko žygis į kuršių ir sembų žemes. Karo vadas Regnaras Lotbrokas galėtų būti tapatinamas su 845 m. Paryžių apsiautusių danų vikingų vadu Regneru, kuris ir žuvo per tą apsiaustį. Jo

17.3. Vikingų ginklai ir skandinaviški pakabučiai iš įvairių Lietuvos vietų

17.4. Vikingų laikų ginklų lobis iš Rupunionių (Kauno r.), XI–XII a.

žygis į Sembą ir Kuršą turėjo įvykti bent keleriais metais anksčiau nei Paryžiaus apsiaustis. IX a. skandinavų žygiai itin suaktyvėjo. Apie 830 m. žinomas Hotero žygis prieš kuršius. Apie 860 m. du švedų karaliai – Olofas, valdęs Birką ir Erikas – Upsalą – žygiavo prieš kuršius. Šv. Olofo sagoje teigiama, kad Erikas pajungęs Kuršą ir kitas Rytų žemes. Kuršių tvirtovės Apuolės (dabar Skuodo r.) puolimą aprašė Bremeno arkivyskupas Rimbertas [17.3].

Saksas Gramatikas savo kronikoje [17.4] mini ir greičiausiai IX a. antrojoje pusėje įvykusį vikingų vado Hadingo žygį prieš kuršius. Tas žygis baigėsi nesėkme. Pats Hadingas pateko į nelaisvę. Nelaisvėn pateko ir vikingas Egilis, bandęs plėšikauti kuršių žemėje. Kaip rašoma „Egilio sagoje“ [17.5], į nelaisvę čia prieš metus laiko buvo pakliuvę ir danų vikingai.

X a. Baltijos pietrytiniame pajūryje dar aktyvesni pasidarė danai. Pirmojoje X a. pusėje žinomas Haroldo Mėlyndančio sūnaus žygis į Sembą ir Starkaterio kariaunų žygiai į Kuršą. Pasak Sakso Gramatiko, IX–X a. sandūroje sembai ir kuršiai buvo smarkiai skandinavų puolami. Žygių dėka į istorinius šaltinius pateko ir pirmieji kuršių vadų vardai: Frodžio tėvas Hadingas nesėkmingai puolė kuršių karalių Lokerą, o jo sūnus Frodis – kitą kuršių karalių Dorną. Danai, užėmę Sembą, išžudę vyrus, o moteris privertę tekėti už jų. Jie suardę namie (Skandinavijoje) sudarytąsias vedybas ir godžiai prisirišę prie kitataučių nebetrosko grįžti namo. Svetimą žemę pamilo labiau, negu tėvynę. Ir iš tiesų, dideliame Viskiautų kapinyne (netoli Kuršių marių) rasta daniškų vikingų kapų. Ankstyviausieji iš jų datuojami apie 800 metus. Vėlesnieji kapai iš šio kapinyno siejami su Vidurio Švedijos gyventojais, t. y. variagais. Tik patys vėliausieji Viskiautų kapinyno kapai yra prūsiški. X a. pradžioje danai bandė įsikurti ir žiemgalių žė-

mėse. Istorikas Arturas Mickevičius mano, kad Danija, buvusi valstybės sukūrimo slenkstyje, siekė visiškai įsitvirtinti baltų žemėse. Tuo tarpu švedai, besitituluodami „karaliais“, tebetęsė plėšikavimus – vikingams būdingą verslą.

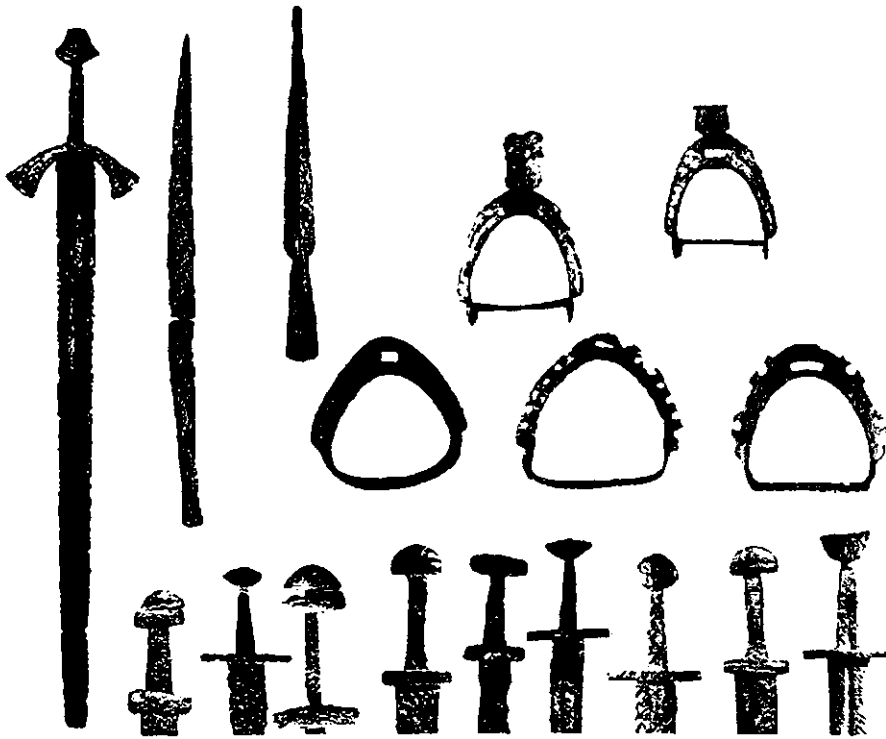
Istorikas B. Dundulis teigia, kad XI a. pasikeitė skandinavų veiklos pobūdis baltų žemėse [17.6]. Pavienius vikingų plėšikiškus antpuolius pakeitė planingi ankstyvųjų Skandinavijos valstybių – Danijos ir Švedijos – interesai, kurių kryptį nulėmė „Kelio iš variagų pas graikus“ reikšmė. Baltų žemės nebuvo galutinis skandinavų Rytų politikos tikslas. Vikingams baltų žemės tebuvo pradinė tolesnio skandinavų kelio į Rytus dalis. Archeologai mano, kad per baltų teritorijas galėjo driektis dvi šio kelio atšakos: viena per sembų teritoriją, o antroji – Dauguvos upe aukštyn ir per slavų teritorijas tolyn į Rytus. Kuršiai ir jūroje, ir abiejose šio kelio atšakose galėjo gerokai trukdyti skandinavams.

Apie 1009–1010 metus, vos tik užėmęs Danijos sostą, Kanutas Didysis su-ruošė žygį prieš vakarų slavus ir Sembą. Sembą jam pavyko pajungti, bet, atrodo, kad visi tie „pajungimai“ ir „apmokestinimai“ buvo trumpalaikiai. Jau XI a. antrojoje pusėje tuos pačius sembus, kuršius ir estus tenka pakartotinai „užkariauti“ Kanutui IV (apie 1075–1080 m.). Kniutlingų saga nurodo, kad Kanutas, kariaudamas Baltijos jūroje, įveikė dešimt karalių [17.7]. Tačiau Kanuto IV žygių amžininkas Adomas Bremenietis nei estų, nei sembų priklausomybės danams nenurodo. Vienas iš paskutinių danų žygių prieš Palangos kuršius įvyko 1161 m. valdant karaliui Valdemarui I.

Kuršių žygiai į vikingų žemes

Adomas Bremenietis apibūdina kuršius trumpai ir kategoriškai: tai esanti žiauriausia gentis, stabmeldžiai, auksu ir žirgais turtingi. Kniutlingų saga, aprašydama sembų pirkdžio Vidgaudo susidūrimą su kuršiais, apibūdina juos kaip jūros plėšikus. Apie vikingų žemių ir pakrančių nuolatinę gynybą nuo plėšikaujančių kuršių ir kvenų (suomių) mini ir kiti skandinavų šaltiniai. Kuršių vardas skandinavų šaltiniuose dažniausiai siejamas su piratavimu.

Snorio Sturlusono „Heimskringla“ rašo apie 1042–1066 m. įvykius. Net du kartus minimi prie Skandinavijos kraštų pirataujantys kuršiai. Sakoma, kad vos tik tapusiam konugu Svenui Ulafsonui skubiai teko stoti į kovą su plėšikaujančiais vendais, kuršiais ir kitais „rytų žmonėmis“. Kova nebuvo sėkminga, nes tam pačiam Svenui ir po dvidešimties metų teko žiemą ir vasarą patruliuoti pakrantes, kad apsisaugotų nuo tų pačių plėšikų. Islandų sagos taip pat mini ne kitas baltų gentis, o kuršius, plėšikaujančius jūroje ir skandinavų pakrantėse. Saksas Gramatikas rašo apie net prie Elando (Oland) salos pirataujančius kuršius. Net ir XIII a. pradžioje, kai Baltijos jūroje viešpatavo skandinavų ir vokiečių valstybių laivynai, „kuršių klausimas“ liko neišspręstas. Henrikas Latvis juos taip aprašo: „rado [...] pagonis estus, kurie neseniai sudėgino bažnyčią, išmušė žmones, kai kuriuos paėmė į nelaisvę, nuniokojo žemę, pagrobė varpus ir bažnyčios reikmenis, kaip ligi tol buvo pratę elgtis pagonys estai ir kuršiai Danijoje ir Švedijoje“ [17.8]. Dėl kuršių sugriautų Danijos bažnyčių popiežius Grigalius VII skundėsi norvegų karaliui Olofui Kyrei.

XIII a. pradžioje kuršiai į Gotlandą plaukė ne tik su savo prekėmis, bet ir su prisiplėštu grobiu. Tas grobis, kaip 1226 m. aprašyme mini Henrikas Latvīs, dažnai buvo žmonės, – nelaisvėn paimti krikščionys. Kuršiai pasiekdavo ir tolimesnius Europos kraštus – jų laivus regėdavo Elando salos ir Danijos pakrantės. Ne-saugūs Baltijos jūroje dėl kuršių plėšikavimo buvo prekybos laivynas. Henrikas Latvīs taip aprašo kuršių jūros kovų taktiką, naudotą ir 1210 m. Zundo sąsiauryje: „Kuršiai [...] netikėtai pasirodė sąsiauryje (*Zemdo*) prie jūros kranto su aštuoniais laivais. Juos pamatę, piligrimai, išlipę iš savo kogu (*coggo* – krovininiai laivai plačiais dugnais) susėdo į laivelius gintis nuo pagonių, bet iš neapdairumo kiekvienas laivas skubėjo pirmas pasiekti priešą. Kuršiai iškrovė savo piratiškų laivų nosį (priešakį) ir atsigręžė į atplaukiančius, sustatę po du laivus greta ir tarp poros laivų palikę tarpą. Piligrimai, priartėję pirmaisiais savo laivais, pateko į piratų laivų tarpą, ir, kadangi piligrimų laivai buvo maži, tai jie negalėjo pasiekti priešinin-ko, stovėjusio už juos daug aukščiau. Vienus piligrimus kuršiai užmušė ietimis, kiti nuskendo, dar kitus sužeidė, likusieji buvo priversti grįžti prie kogu ir atsi-traukti. Tada kuršiai surinko užmuštuosius, išrengė juos ir rūbus pasidalijo, pasi-ėmė ir visa kita, ką rado pas užmuštuosius. Po to Gotlando miestiečiai surinko užmuštuosius ir pagarbiai palaidojo. Tai buvo apie tris dešimtis riterių su kitais“.

Taikingų sembų irkliniai ir buriniai laivai, rasti Bongarte ir Fromborke, buvo 12 m ir 17 m 40 cm ilgio. Ir kuršių laivai galėjo panašiai atrodyti. XI a. viduryje, kai karinė skandināvų galia ėmė silpti, Baltijos jūroje pradėjo šeimininkauti kuršiai. Švedų archeologai, tyrinėjantys Gotlando salą, sako, kad XI a. sluoksnyje kuršių daiktų ėia randama daugiau negu švediškų.

Baltų ir skandinavų prekybos ryšiai

Jei kuršius skandinavų šaltiniai apibūdina kaip jūrų plėšikus, tai sembus ir žiemgalius ir islandų sagos, ir runų įrašai mini kaip glaudžios skandinavų – baltų prekybos partnerius [17.9]. Net keturiuose iš devynių runų įrašų, mininčių baltus, yra žiemgalių, Žiemgalos, žiemgalio vardai. Matyt, neatsitiktinai ir Dauguva (Duna) islandų rašto tradicijoje siejama kaip tik su Žiemgala. XIII a. kūriny, kurį užrašė Hankas Erlendsonas, vardindamas Europos ir Azijos upes mini ir Dunos upę.

Baltų kraštų vardai užrašyti tik Vidurio Švedijoje: Siodermanlande ir Uplande esančiuose runų akmenyse. Latvių archeologas V. Urtans suregistravo lobius. Jo sudarytas žemėlapis rodo, kad lobių daugiausiai rasta Dauguvos baseine. Teigiama, kad jų ypač pagausėjo nuo XI a. pradžios. Iš XI a. yra ir visi 9 runų įrašai, kuriuose minimi žiemgaliai, Runo (Ruhu) salą, Livoniją, Duną (Dauguvą) ir Vindau (Kuršą). Archeologų radiniai Lietuvos pajūryje, Dauguvos baseine ir Gotlande, runų įrašai ir kiti šaltiniai rodo, kad XI a. baltų gentys, ypač žiemgaliai, sembai ir kuršiai, prekiaavo su skandinavais. XII a. Baltijos jūroje ir Gotlando saloje įsigalėję vokiečių pirkliai sutrikdė ankstesnius Gotlando ir kitų Skandinavijos kraštų prekybos ryšius su baltų kraštais.

Skandinavų kraštuose buvo garsių prekybos centrų. Danijoje didžiausias buvo Haitabus (Haithabbu), Švedijoje – Birka ir šalia jos vėliau įsikūrusi Sigtuna. Šalia šių prekybos centrų rasti ir baltus minintys runų įrašai. Svarbus prekybos centras buvo ir Visbio miestas Gotlando saloje. Čia nuo seno kirsdavosi Baltijos jūros prekybos keliai. Vikingų laikais ši sala tapo neįtikėtinais turtinga. Archeologai Gotlande surado net 700 tuo metu užkastų lobių. Kai kuriuose iš jų buvo net iki dešimties kilogramų sidabro. Arabų sidabrinių monetų Gotlande surasta 40 000, o kituose Švedijos kraštuose ir Danijoje kartu tik 17 000. Arabų dokumentuose nurodoma, kad vikingai sidabrą mainė į bebrų kailius ir karo belaisvius.

Savo prekybos centrus vikingai steigė anglosaksų, slavų, baltų ir kitose žemėse, kur jiems pavykdavo bent kiek įsitvirtinti didžiųjų upių žemupiuose ar jūrų pakrantėse.

Dabartinės Lietuvos teritorijoje didelis prekybos centras buvo Palanga. Čia buvo bent dvi gyvenvietės ir kapinynas. Vikingų laikais viename iš lagūninių ežerėlių buvo įrengtas nedidelis uostas. Viena gyvenvietė įsikūrė prie Birutės kalno. X a. ji buvo įtvirtinta, apjuosta pylimais bei sienomis. Antroje gyvenvietėje kartu su kuršiais gyveno ir ateiviai vikingai. Archeologas Vl. Žulkus sako, kad tai patvirtina gyvenvietėje randami skandinaviški strėlių antgaliai. Iš gausybės Palangos apylinkėse aptiktų laivų kniedžių ir vinių matyti, kad kuršiai buvo geri jūrininkai ir statėsi burlaivius.

Prie dabartinės Gruobinės skandinavų vikingai įkūrė nemažą prekybos centrą Seeburgą. Čia archeologai rado ne tik skandinaviškų papuošalų, kapų, bet ir runų akmenį. Tačiau didžiausias prekybos centras vikingų laikais buvo Truso miestas prūsų žemėse. Jį įkūrė Nogatės upės žemupyje, prie dabartinio Elbliongo miesto Lenkijoje. Miestą pastatė ant senovėje buvusios įlankos kranto. Joje rasti aštuoni vikingų puolimo metu apdegti nedideli laivai. Pagal čia rastas monetas atrodo, kad antpuolis įvyko tarp 850–875 metų. Miestą juosė nedidelis pylimas. Čia rasta daiktų iš viso to meto pasaulio. Arabų monetas liudija apie miesto ry-

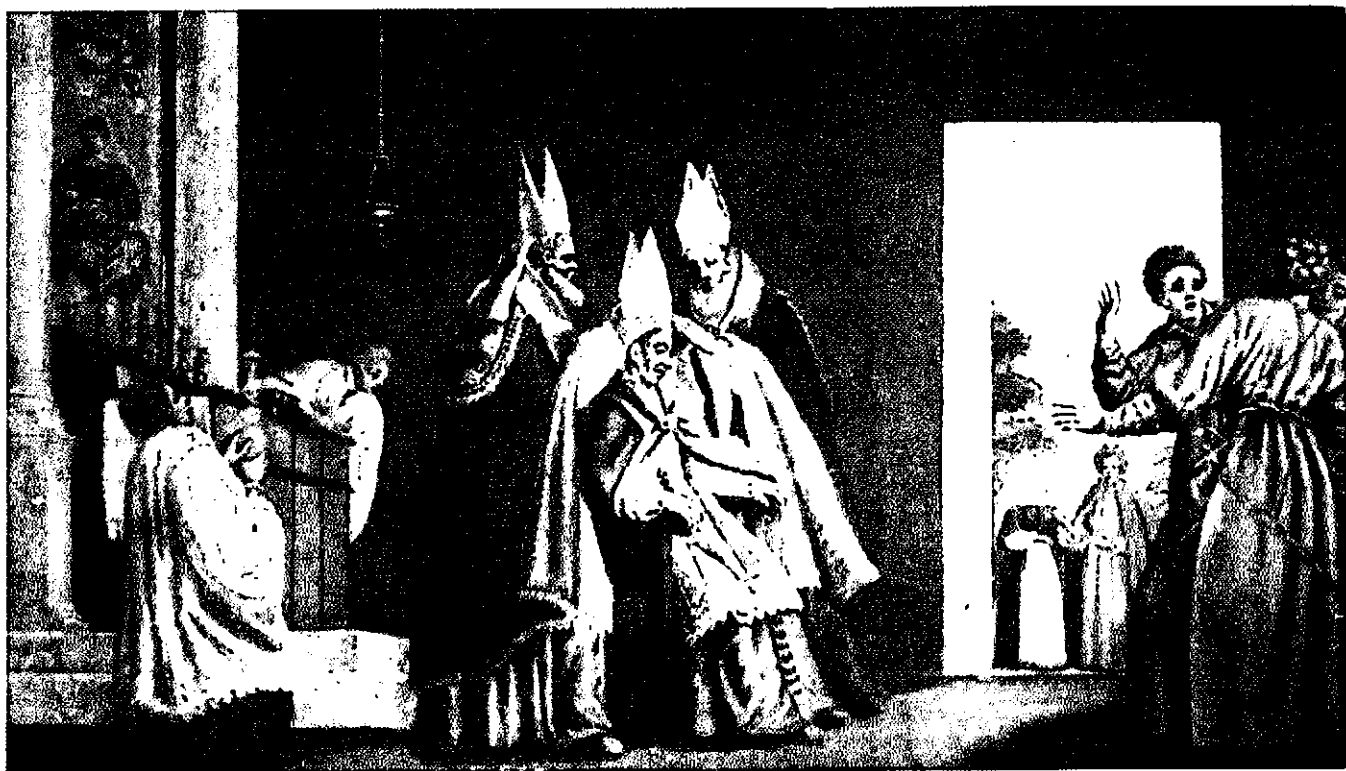
šius su Rytų kraštais, Karolio Didžiojo monetas – su galingiausia to meto Vakarų imperija. Papuošalai iš kalnų kriošto, sidabro, aukso, gintaro meniškumu nė kiek nenusileidžia randamiems svarbiausiuose to meto Europos centruose. Rasta nė tik atvežtinių dirbinių. Vietos auksakalio dirbtuvėje rasta sidabro ir aukso papuošalų, specialus jiems gaminti miniatiūrinis plaktukėlis, svarstyklės brangiesiems metalams ir monetoms svėrti. Papuošalus darė ir iš gintaro. Rasta ir jau padarytų papuošalų, ir daug gintaro ruošinių. Dirbiniai iš elnių ragų: adatos, šukos, smeigtukai, nė kaulinės pačiūžos rodo, kad ir čia buvo stipri, baltams nuo seno būdinga, kaulo ir rago apdirbimo tradicija. Buvo prekiaujama ir kitomis tradicinėmis baltų kraštų prekėmis: odomis, kailiais, vašku. Šis prūsų žemių ankstyvųjų viduramžių miestas nė kiek nesiskyrė nuo kitų Vakarų Europos ankstyvųjų viduramžių miestų. Todėl dalies istorikų tvirtinimai apie baltų kraštų miestų atsilikimą nėturi jokio pagrindo.

Visai arti dabartinės Lietuvos buvo ir kitas svarbus prekybos centras Viskiautai. Ten, kur prasideda Kuršių nerija, sembų krašte VIII–X a. buvo supilta apie 500 pilkapių. Juose, be sembų, palaidota daugybė skandinavų su turtingais sidabro ir žalvario papuošalais, ginklais, žirgų kamanomis, baldais ir kitais daiktais. Visai neseniai prie šio didžiulio sembų ir skandinavų pilkapio rasta 3 ha ploto gyvenvietė. Ji ypač klestėjo X a. pirmojoje pusėje. Rastas ir Irzekopinio kapinynas, kurį tyrinėtojas V. Kulakovas skiria kuršiams. Taigi, būta dar vieno didelio vikingų laikų prekybos centro, kuris žlugo apie 950 m., kai danų karaliai pradėjo pulti vakarų baltų žemes.

Kuršių ir prūsų pirkliai, be abejo, lankėsi Gotlande. Tai liudija nė tik rašytiniai šaltiniai, bet ir archeologiniai radiniai. Tautų atmintį saugo nė tik islandų sagos, bet ir senovinės liaudies dainos. Jose apdainuoti bernėliai vaizbūnai – drąsūs jauni pirkliai ir jūreiviai, plaukioję į Visbį (todėl ir vaizbūnai) ir gabenę iš ten vaizbą: ginklus, audinius, druską, nagingų Gotlando amatininkų dirbinius. Sigtunoje rasta varinė dėžutė, ant kurios dangtelio runų raštu užrašyta, kad savininkas ją gavo dovanų iš Sembos pirklio. Lietuvoje iki XX a. naudotasi švediškos kilmės matais: birka, birkavu (pagal Švedijos miesto Birkos pavadinimą). Birka – taip pat į dvi dalis padalyta lazdelė su ranteliais. Abi dalis sudėjus į vieną buvo galima tiksliai matyti, kiek vienas pirklys skolingas kitam.

Gražią sagą apie vaizbūną Vidgaudą sukūrė senovės danai. Saga pasakoja, kad sembas Vidgaudas garsėjo kaip apsukrus pirklys ir geras jūrininkas. Kartą jam, grįžtančiam su vaizba į gimtąją Sembą, kelią pastojo piratai kuršiai. Vidgaudas, gerai pažindamas jūrą, pasuko į vakarus ir po kelių dienų pasiekė Danijos Haitabus uostą. Krašto šeimininkui Knutui Levardui vaizbūnas nepašykštėjo tikrai karališkos dovanos: priešais sostą jis sukrovė stirtą brangiųjų kailių. Kaip tvirtina saga, kailiai buvę surišti į keturiasdešimt pundų, po penkis ryšulius kiekviename punde ir po keturiasdešimt kailių kiekviename ryšulyje. Dar didesnę hercogo malonę Vidgaudas pelnė, kai, nuplaukęs į Naugardą, prikalbėjo tenykštį kunigaikštį leisti savo dukrą už Knuto Levardo. Gausiai apdovanotas abiejų valdovų, Baltijos jūros Odisėjas laimingai grįžo į gimtąjį pamarį.

Taigi vikingų laikais baltų gentys mokėjo puikiai prekiauti ir kariauti. Tik kai prie Baltijos įsigalėjo kalavijuočiai ir kryžiuočiai, baltų jūrininkų ir pirklių ryšiai su kitais kraštais sumenko.

18.1. Šv. Adalbertas-Vaitiekus,
pirmasis misionierius baltų žemėse,
konsekruojamas Prahos vyskupu.
XVII a. freska Pažaislio vienuolyne.
Dailininkas Mykolas Arkangelas
Palionis

- лам могильников). *Vakarų baltai: etnogenėzė ir etninė istorija*. – Vilnius. – 1997. – P. 199–208.
- 13.51. Кулаков В. И. Прусы (V–XIII вв.). – Москва, 1994.
- 13.52. Мугуревич Е.С. Проблемы формирования латышской народности в средневековье (по данным археологии). // Проблемы этнической истории балтов. – Вильнюс, 1985. – 56–65.
- 14.1. Zabiela G. *Medinės Lietuvos pilys*. – Vilnius. – 1995.
- 14.2. Zabiela G. *Nalšia Lietuvos valstybės kūrimosi išvakarėse // Rytų Lietuva: istorija, kultūra, kalba*. – Vilnius. – 1992.
- 14.3. Volkaitė-Kulikauskienė R. *Lietuvių tautybės susidarymas // Lietuvių etnogenėzė*. – Vilnius. – 1987. – P. 183–202.
- 14.4. Zinkevičius Z. *Lietuvos vardo kilmė // Lietuvių etnogenėzė*. – Vilnius. – 1987. P. – 181–183.
- 15.1. Herodotas. *Istorija*. – Vilnius. – 1988. – P. 213–270.
- 15.2. Доватур А. И., Каллистов Д. И., Шиншова И. А. Народы нашей страны в „Истории“ Геродота. Тексты, перевод, комментарий. – Москва, 1982. – С. 14–79.
- 15.3. Шиншова И. А. О достоверности географических сведений в скифском рассказе Геродота // *Летописи и хроники*. Москва, – 1981. – С. 14–26.
- 15.4. Нейхардт А. А. Скифский рассказ Геродота в отечественной историографии. Москва, – 1982. – С. 6–60.
- 15.5. Мельниковская О. Н. Племена Южной Белоруссии в раннем железном веке. – Москва, 1967.
- 15.6. *Археалогія Беларусі*. – Мінск, 1999. – Т. 1. – С. 70–75.
- 15.7. Кобычев В. П. В поисках прародины славян. – Москва, 1973. – С. 27, 30.
- 15.8. Tautavičius A. *Dnepro baltų kultūros // Lietuvių etnogenėzė*. – Vilnius. – 1987. – P. 95–96.
- 15.9. Седов В. В. *Этногеография. Восточной Европы середины I тысячелетия н. э. по данным археологии и Нордана // Восточная Европа в древности и средневековье*. – Москва, 1987. – С. 14–15.
- 15.10. Топоров В. И. *Ещё раз о Golthescytha у Нордана (Getica, 116)*
- 15.11. К вопросу северо-западных границ древнеперсидского арсала // *Славянское и балканское языковедение*. – Москва, 1982. – С. 38–49.
- 15.12. 8. Gaučas P. *Luchanas A. Baltai IV–III a. iki Kr., Žemėlapis // Mažosios Lietuvos enciklopedija*. – Vilnius. – 2000. – T.1. – P. 121.
- 15.13. Рыбаков Б. А. *Геродотова Скифия. Историко-географический анализ*. – Москва, 1979. – С. 188–192.
- 15.14. Тереножкин А. И., Мозолевский Б. И. *Мелитопольский курган*. – Киев. – 1988. – С. 223–226.
- 15.15. Мелюкова А. И. *Новое в изучении актуальных проблем скифологии // Античный мир и варвары Евразии*. – Москва. – 1991. – С. 3–10.
- 15.16. Michelbertas M. *Romėnų didžioji ekspedicija gintarui pargabenti ir radiniai Lietuvoje // Baltų archeologija*. – 1995. – Nr. 2 (5). – P. 17–19.
- 15.17. Kolendo A. *Wyprawa po bursztyń Baltic-ki za Nerona // Pomorania Antiqua*. – 1981. Nr. X. – S. 25–63.
- 15.18. Tacitas P. K. *Germanija // Rinktiniai raštai*. – Vilnius. – 1972. – P. 29–30.
- 15.19. Kolupaila S. *Nemuno tyrinėjimų istorijos bruožai // Židinys*. – 1934. – T. XXI.
- 15.20. Petrulis J. *Baltijos regiono vaizdas antikinėje kartografijoje mūsų eros pradžioje // Geodezijos darbai*. – Vilnius. – 1972. – T. VI. – P. 5–26.
- 15.21. Okulicz J. *Grupy Mragowska i Węgorzewska kultury zachodniobałtyjskiej a zagadnienie „Galindoi“ i „Sudinoi“ Ptolemeusza // Rocznik Białostocki*. – 1981. – T. XIV. – S. 151, 167.
- 15.22. Michelbertas M. *Senasis geležies amžius Lietuvoje*. – Vilnius. – 1986. – P. 4.
- 15.23. Astrauskas A. K. *Ptolemėjo mininių sūdinų lokalizavimo problema // Lituania*. – Vilnius. – 1990. – Nr. 4. – P. 5.
- 15.24. Седов В. В. *Древнеевропейцы // Природа*. – 1992. – №. 8. – С. 71.
- 15.25. Gudavičius E. *Baltų gentys I–IV a. Raštiniai šaltiniai // Lietuvių etnogenėzė*. – Vilnius. – 1987. – P. 103–104.
- 15.26. Кнабе Г. С. *Корнелий Тацит. Время. Жизнь. Книги*. – Москва. – 1981. – С. 125–143.
- 15.27. Модестова В. *Тацит и его сочинения*. – С.-Петербург, 1864. – С. 65–78.
- 15.28. Žulkus V. *Vakarų baltai gotų-gepidų migracijoje (I–IV a.) // Lietuvininkų kraštas*. – Kaunas, 1995. – P. 106–107.
- 16.1. *Lietuvių etnogenėzė*. – Vilnius. – 1987. – P. 124–127.
- 16.2. Топоров В. И. *Галнды в Западной Европе // Балто-славянские исследования* 1982. – Москва. – 1983. – С. 129–140.
- 16.3. Zabiela G. *Medinės Lietuvos pilys*. – Vilnius. – 1995. – P. 45–51.
- 16.4. Kazakevičius V. *Plinkaigalio kapynas // Lietuvos archeologija*. – T. 10. – Vilnius. – 1993. – P. 35–37.
- 16.5. Tautavičius A. *Taurapilio „kunigaikščio“ kapas // Lietuvos archeologija*. – T. 2. – Vilnius. – 1981. – P. 18–43.
- 17.1. Nerman B. *Die verbindungen zwischen Skandinavien und dem Ostbaltikum in der Jüngerer Eisenzeit*. – Stockholm, 1929.
- 17.2. Nerman B. *Swedish Viking Colonies on the Baltic // Eurasia Septentrionalis Antiqua – Helsinki*. – 1934. – T.9.
- 17.3. Waitz G. *Rimberto. Vita Anskarii*. – Hannoverae. – 1884.
- 17.4. *Saxonis. Gesta Danorum*. – Hauniae, 1931.
- 17.5. *Egilio saga*. – Vilnius. – 1975.
- 17.6. Dundulis B. *Normanai ir baltų kraštai IX–XI a.* – Vilnius. – 1982.
- 17.7. *Kniutlingų saga*. – Vilnius. – 2002.
- 17.8. *Henrikas Latvīs, Hermanas Vartbergē. Livonijos kronikos*. – Vilnius. – 1991.
- 17.9. *Mickevičius A. Baltai Švedijos runų įrašuose // Žemaičių praeitis*. – Vilnius. – 1994. – T. 3.
- 18.1. *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai. T. 1.* – Vilnius. – 1996.
- 18.2. *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai. T. 2.* – Vilnius. – 2001.
- 18.3. *Baranauskas T. Lietuvos valstybės ištakos*. – Vilnius. – 2000.
- 18.4. *Dusburgietis P. Prūsijos žemės kronika*. – Vilnius. – 1985.
- 18.5. *Gudavičius E. Lietuvos europėjimo kelias*. – Vilnius. – 2002.
- 18.6. *Gudavičius E. Lietuvos istorija*. – Vilnius. – 2001.
- 18.7. *Ivinskis Z. Krikščioniškosios Vakarų Europos santykiai su pagoniškąja Lietuva*. – Kaunas. – 1933.
- 18.8. *Jučas M. Krikščionybės kelias į Lietuvą*. – Vilnius. – 2000.
- 18.9. *Jurginis J. Lietuvių epas. Kaunas*. – 1992.
- 18.10. *Kondratas M. Lietuvių tautos ir valstybės istorija. I dalis*. – Vilnius. – 1994.
- 18.11. *Lietuvių karas su kryžiuočiais. Red. J. Jurginis*. – Vilnius. – 1964.
- 18.12. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kasdienis gyvenimas. Sudarė A. Baliulis ir E. Meilus*. – Vilnius. – 2001.
- 18.13. *Lietuvos istorija. Red. A. Šapoka*. – Vilnius. – 1989.
- 18.14. *Lietuvos istorijos straipsnių ir dokumentų rinkinys*. – Vilnius. – 1999.
- 18.15. *Lietuvos metraštis. Bychovco kronika*. – Vilnius. – 1971.
- 18.16. *Lietuvos TSR istorijos šaltiniai. I tomas*. – Vilnius. – 1955.
- 18.17. *Maziliauskas S. Lietuvos kelias krikščionybėn*. – Vilnius. – 1992.
- 18.18. *Rabikauskas P. Krikščioniškoji Lietuva*. – Vilnius. – 2002.